

Роксолана Володимирівна ЛЕВЧЕНКО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: roksolana.levchenko@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ АВСТРІЇ
В ЦЕНТРАЛЬНІЙ, СХІДНІЙ І ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ**

Левченко, Р. В. Особливості діяльності банків Австрії в Центральній, Східній і Південно-Східній Європі [Текст] / Роксолана Володимирівна Левченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 1. – С. 179-184. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Розглянуто особливості структури банківської системи Австрії та діяльності банківських інституцій у країнах Центральної, Східної і Південно-Східної Європи (ЦСПСЕ). Сектор фінансових послуг Австрії успішно розвивається на території сусідніх країн з перехідною економікою, проте піддається впливу значних ризиків ланцюгової реакції, котрі в свою чергу зумовлюють додаткові потенційні зобов'язання для бюджетних коштів. Метою даного дослідження є аналіз діяльності банківських інституцій Австрії та визначення практичних рекомендацій щодо забезпечення їх ефективної діяльності у країнах ЦСПСЕ в контексті міжнародного банківського бізнесу. У процесі дослідження використано системний підхід щодо обґрунтування особливостей формування банківської системи Австрії, метод структурного аналізу процесу експансії австрійських банків з урахуванням глобального досвіду інтеграційних процесів. Результати дослідження передбачають формування висновків щодо причин інтересу австрійських банків до країн ЦСПСЕ, рівня ризиковості даної діяльності та методів її мінімізації в контексті забезпечення фінансової стабільності банківських систем як Австрії, так і країн ЦСПСЕ.

Ключові слова: банківська система Австрії; країни Центральної, Східної і Південно-Східної Європи (ЦСПСЕ); іноземний капітал; капіталізація; ризики; фінансова стабільність.

Roksolana Volodymyrivna LEVCHENKO

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Banking Business
Ternopil National Economic University
E-mail: roksolana.levchenko@gmail.com

FEATURES OF BANKS OF AUSTRIA IN CENTRAL, EASTERN AND SOUTHEASTERN EUROPE

Abstract

The features of structure of the banking system in Austria and of banking institutions in Central, Eastern and Southeastern Europe (CESEE) are considered in the article. Austrian financial services sector is successfully developing in the territory of neighboring countries in transition, but it is exposed to significant risks of a chain reaction, which in turn can lead to additional contingent liabilities for the budget. The purpose of this research is to make the analysis of banking institutions in Austria and to work out the practical recommendations to ensure their efficient operation in CESEE in the context of international banking business. In this study we have used a systematic approach to study features of the banking system in Austria, method of structural analysis of the process of expansion of Austrian banks considering global experience of integration processes. Results of the study provide the formation of conclusions about the causes of interest of Austrian banks to the countries of CESEE; the level of riskiness of this activity and methods of its minimization in the context of financial stability of banking systems of Austria and countries of CESEE.

Keywords: *banking system in Austria; Central, Eastern and Southeastern Europe (CESEE); foreign capital; capitalization; risk; financial stability.*

JEL classification: E50, E52, E31

Вступ

Глобалізаційні процеси у світовому економічному просторі характеризуються динамічністю та високим рівнем ризиковості зважаючи на періодичні кризові явища на міжнародному фінансовому ринку. Банківська система є гарантом фінансової стабільності будь-якої держав, тому її залежність від кон'юнктури на світових ринках робить її більш чутливою до глобальних фінансових кризових явищ. Від ефективної діяльності фінансових інституцій міжнародного банківського сектору значною мірою залежить економічне зростання держав, саме тому значної актуальності набувають дослідження глобалізаційних процесів експансії іноземного капіталу на національні ринки банківських послуг.

Аналізу діяльності банківських інституцій на міжнародному фінансовому ринку в контексті глобалізаційних економічних процесів присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених: П. Аллена, М. Д. Алексеєнка, В. Д. Базилевича, С. Я. Боринця, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, Е. Долана, М. І. Крупки, Т. Коха, В. Лексіса, І. О. Лютого, Ю. В. Макогона, Т. В. Марени, Е. Максимо, Р. Міллера, В. І. Міщенко, П. Роуза, Дж. Сінкі.

Мета та завдання статті

Метою та завданнями статті є аналіз діяльності банківських інституцій Австрії та формування висновків щодо причин інтересу австрійських банків до країн Центральної, Східної і Південно-Східної Європи (ЦСПСЕ), рівня ризиковості даної діяльності та методів її мінімізації в контексті забезпечення фінансової стабільності банківських систем як Австрії, так і країн ЦСПСЕ.

Виклад основного матеріалу дослідження

Австрія є однією з найбільш надійних економік в зоні євро. Австрійська економіка перевершила єврозону в період 2006-2013 років за темпами зростання ВВП (за винятком 2010 року). Проте в 2014 році і 2015 році зростання виробництва в Австрії уповільнилося, тому за темпами внутрішнього зростання в 2014 році вона відставала, і це продовжуватиметься і в 2015 році. МВФ очікує, що цей розрив буде закрито в 2016 році, зокрема прогнозується зростання ВВП Австрії та зона євро на рівні 1,6% [2].

Економічна політика держави спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності, проведення структурних реформ, а також зосередження уваги на країни ЦСПСЕ, особливо в банківському секторі і страхуванні. Саме цим можна пояснити високі економічні показники Австрії в недавньому минулому.

Слід зазначити, що історично в Австрії, як і в багатьох інших країнах континентальної Європи, сформувалася фінансова система, заснована на банках. Саме банки мають можливість поєднувати комерційну та інвестиційну діяльність, надаючи весь спектр фінансових послуг. Інші сегменти фінансової системи – ринок цінних паперів, пенсійних заощаджень, страховий сектор та інші – розвинуті в меншій мірі. В Австрії один з найвищих коефіцієнтів покриття населення банківськими послугами – 98%. Розміщення коштів на депозити банків – це найпоширеніший спосіб інвестування для австрійців. Залучення банківських позик – традиційне джерело фінансування для австрійських компаній (на них припадає більше третини пасивів нефінансових компаній).

В Австрії поширене перехресне володіння власністю між нефінансовими корпораціями, а також усередині фінансового сектора. При цьому, на відміну від Німеччини, банки не є держателями значних пакетів акцій нефінансових корпорацій. У даний час банківський сектор Австрії включає 764 банки і 4255 банківських відділень; рівень концентрації банківської діяльності в країні досить високий: майже три чверті обсягу активів усієї системи припадає на найбільші банки країни (див. табл. 1).

Структура банківської системи Австрії є особливою, зокрема вона складається з наступних фінансових інститутів:

- Акціонерні банки (Aktienbanken) – вони здійснюють обслуговування корпоративних клієнтів і фінансування великих проектів у реальному секторі економіки, у сфері торгівлі, експортне фінансування австрійських компаній, міжнародного бізнесу.
- Кооперативні банки – включають два сектори: Raiffeisensektor (нім. – сектор Райффайзен) із спеціалізацією на кредитування сільськогосподарських компаній і Volksbankensektor (нім. – сектор народних банків), з середини XIX ст. надає кредити ремісникам і малому бізнесу.
- Ощадні банки (Sparkassen) – залучення ощадних вкладів від населення, видача кредитів бізнесу, фінансування житлового будівництва і муніципальних проектів.

- Іпотечні банки земель (Landes-Hypothekenbanken) – видача іпотечних кредитів і надання позик місцевим органам влади (землям, муніципалітетам), випуск іпотечних цінних паперів і цінних паперів під видані місцевим органам влади кредити.
- Будівельні товариства (Bauparkassen) – надання своїм клієнтам, які нагромадили визначений капітал, вторинних іпотечних кредитів (на придбання житла) за низькими відсотковими ставками.
- Банки спеціального призначення (Sonderbanken) – пенсійні фонди, інвестиційні компанії, фонди нерухомості та інші.
- Кредитні інститути країн-членів, що входять в Європейську економічну зону (BWG-Zweigstellen).

Таблиця 1. Найбільші банки Австрії станом на 01.01.2013 р. [1]

№ з/п	Назва банку	Власний капітал, млн. дол. США	Загальний обсяг активів, млн. дол. США	Прибуток до оподаткування млн. дол. США	Рентабельність капіталу, %	Рентабельність активів, %
1.	Bank Austria	1857256	273873	106992	5,76	0,39
2.	Erste Group	1612533	282090	105701	6,56	0,37
3.	Raiffeisen Bank International	1224142	179573	136148	11,12	0,76
4.	Raiffeisenlandesbank Oberosterreich	346270	52536	13654	3,94	0,26
5.	Raiffeisenlandesbank Niederoesterreich-Wien	319525	42625	2243	0,7	0,05

На практиці майже всі банки універсальні. У кількісному вимірі найбільшу частку займає сектор кооперативних банків Raiffeisen і Volksbank (498 і 53 відповідно), акціонерних і приватних банків (42), ощадних інститутів (49), а також банків спеціального призначення (78). В цілому на ці чотири сегменти припадає понад 90 % ринку банківських послуг Австрії (див. рис. 1). Значну частку також займають кредитні інститути країн-членів, що входять в Європейську економічну зону, котрі здійснюють діяльність на території Австрії відповідно до чинного банківського законодавства країни, зокрема згідно ст. 9-11 Закону "Про банки" [4].

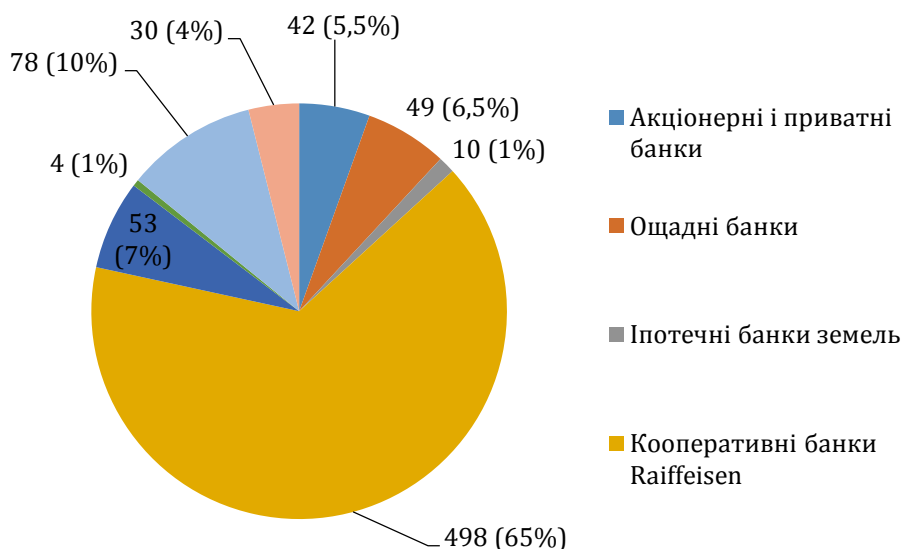

Рис. 1. Структура банківської системи Австрії станом на 01.01.2015 р. [3]

Австрійські банки відіграють ключову роль і здатні запропонувати спеціалізовані послуги у країнах ЦСПСЕ. Слід зазначити, що австрійські банки одними з перших почали експансію на ці ринки, географічно

і історично тісно пов'язані з Австрією, – з середини 1980-х рр. Вихід на нові сегменти здійснювався шляхом відкриття філій австрійських банків; на другому етапі (друга половина 1990-х рр.), коли в країнах ЦСПСЄ почалася приватизація, – шляхом придбання часток в кредитних установах. В результаті до теперішнього часу австрійські банки стали одними з ключових учасників банківських ринків країн ЦСПСЄ і Союзу Незалежних Держав (СНД) і протягом останніх двадцяти років проводять особливо активну експансію на ринках ЦСПСЄ, особливо в Чехії, Угорщині, Словаччині, Хорватії, Польщі, Словенії, Латвії, Україні та Росії.

Так, 11 австрійських банківських груп (лідери серед них – UniCredit Bank Austria AG, Erste Group Bank AG, Raiffeisen Zentralbank Österreich AG, Österreichische Volksbanken AG, Raiffeisenlandesbank Oberösterreich Aktiengesellschaft, Österreichische Kontrollbank AG, Raiffeisen Holding Niederösterreich-Wien, BAWAG P. S. K. i HGAA), які входять до числа найбільших іноземних інвесторів в банківські активи в регіоні ЦСЄ.

Вибір обраної стратегії зумовлений тим, що внутрішній ринок банківських послуг в Австрії невеликий, а зміцнити позиції в промислово розвинених країнах заважає високий рівень конкуренції. Додатковим стимулом для виходу на ринки ЦСПСЄ стали проблеми, викликані започаткованим 2000 року спадом на світових фондових ринках і уповільненням зростання у великих економіках світу. В одній тільки Німеччині, котра традиційно надає банкам Австрії та Швейцарії чималу частку закордонних клієнтів, кількість банкрутств перевищило багаторічні рекорди. Тим часом ринок банківських послуг в країнах колишнього соціалістичного табору демонстрував в останні роки високі темпи зростання. У той же час місцеві кредитні інститути, як правило, недостатньо сильні для протистояння західним конкурентам. З цієї причини австрійців не зупинили навіть підвищені ризики, традиційно супутні виходу на ринки, що розвиваються. Австрійські інвестори стали швидко зміцнювати свої позиції, відкриваючи в країнах ЦСПСЄ відділення та купуючи місцеві банки, дані вкладення почали швидко приносити дивіденди. Наприклад, Bank Austria Creditanstalt близько 30% своїх доходів отримує від операцій в ЦСПСЄ. Якщо в 90-х роках австрійські банки працювали головним чином з присутніми у ЦСПСЄ західними транснаціональними компаніями, то зараз вони обслуговують і місцевих корпоративних клієнтів, а також фізичних осіб.

Відмінною рисою є те, що в Австрії діють жорсткі вимоги, спрямовані на запобігання відмиванню грошей, і високоефективне законодавство з нагляду за банківською діяльністю. Доходи за банківськими рахунками в Австрії підлягають оподаткуванню за ставкою 25%, що нижче, ніж в багатьох країнах ЄС.

Слід зазначити, що австрійські банкіри часто досягають на практиці вищих прибутків, ніж більшість їхніх швейцарських колег, а комісії за управління коштами клієнтів набагато нижчі, ніж у тій же Швейцарії. Крім того, як заявляють фахівці, австрійські банкіри, як правило, працюють набагато оперативніше своїх європейських колег (за винятком Ліхтенштейну і деяких банків Швейцарії). Всі операції відбуваються практично в режимі реального часу, інтерфейс більшості австрійських систем інтернет-банкінгу достатньо нескладний в управлінні. Отже, для банківських інституцій Австрії характерні наступні риси:

- високий рівень банківської секретності. Банківська таємниця і тепер залишається одним з головних принципів банківської справи в Австрії. Однак під тиском міжнародних регуляторів Австрії довелося внести зміни в правила ідентифікації клієнтів, що відкривають рахунки в її банках, проте це не стало причиною масового відтоку клієнтів з австрійських банків;
- австрійські банки, як правило, набагато більш ліберальні, ніж банки більшості інших країн ЄС, в такому питанні, як відкриття рахунків клієнтам зі Східної Європи. Те ж саме, можна сказати і про відкриття рахунків в австрійських банках офшорним компаніям: якщо в компанії всі документи в порядку, а її бенефіціари відомі банку і пройшли відповідні процедури, ймовірність позитивного рішення про відкриття рахунку вельми велика;
- високий рівень якості послуг з управління приватним капіталом (Private Banking), у той час як розрахункові рахунки в австрійському банку – річ швидше "іміджева" і відповідно цікава лише великим компаніям;
- створення приватних фондів (private foundations). Австрійський приватний фонд є структурою, в розпорядження якої засновник надає майно і активи. Переваги даних фондів: 1) захист активів від претензій третіх осіб; 2) фонд є гнучким інструментом передачі майна спадкоємцям: в його статуті можна визначити умови призначення і зміни складу керуючих і бенефіціарів. Мінімальна вартість переданого у фонд майна – 70 тис. євро, однак, згідно з експертними оцінками, до створення такого фонду має сенс вдаватися для управління активами на суму не менше 2 млн. євро. Фонд зобов'язаний управляти майном відповідно до визначених засновником цілями і завданнями, а також здійснювати виплати на користь зазначених засновником бенефіціарів. В якості останніх можуть бути заявлені спадкоємці засновника, а також сам засновник. Мінімальна кількість керуючих – три особи, з яких як мінімум двоє повинні бути резидентами Австрії, третім же може виступати і сам засновник (бенефіціар не може бути призначений керуючим).

Основні ризики для фінансової стабільності банків Австрії залишаються пов'язаними із достатністю капіталу і рівнем ліквідності, незважаючи на те, що показники за даними позиціями продовжують покращуватися. Слід зазначити, що європейські банки продовжують працювати в умовах слабкого

економічного зростання, низької рентабельності, високого кредитного ризику, низьких процентних ставок і, як наслідок, зниження прибутку в 2014 році. Перспективами для зростання залишається необхідність зниження ризиків, як країн еврозони так і, країн ЦСПСЄ. Геополітична напруженість за участю Росії та України, спричинила значні наслідки насамперед на країни ЦСПСЄ і, отже, на діяльність австрійських банків, на їх фінансові показники. Зокрема, аналіз прибутків та збитків протягом 2008-2014 років відображено у табл. 2.

Таблиця 2. Сукупні прибутки і збитки банків Австрії протягом 2008-2014 рр. (млрд. евро)[2]

Назва показника	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Чистий процентний дохід	19,3	19,5	20,4	20,4	19,3	18,6	19,3
Комісійний дохід	8,5	7,2	7,7	7,6	7,3	7,6	7,7
Комерційний дохід	-2,1	2,6	1,0	0,8	1,1	0,7	0,5
Операційний дохід	7,9	15,6	13,5	10,4	12,1	8,0	9,3
Чистий дохід після оподаткування	0,6	1,5	4,6	0,7	3,0	-1,0	1,4

Як бачимо, сукупний чистий дохід після оподаткування у 2014 році мав позитивне значення 1,4 млрд. евро, незважаючи на негативний результат у 2013 році. Найбільш важливі компоненти операційний дохід і комісійний дохід перевищили результати 2013 року. Це поліпшення зумовлено помірним збільшенням процентної маржі, а також зниженням неприйняття ризиків інвесторами. Кредитні ризики залишалися на підвищеному рівні, дещо знизившись в 2014 році. Це зниження є результатом вжитих заходів щодо коригування кредитного ризику для Нуро Alpe Adria International, зокрема після реструктуризації останнього. Отже, в цілому якість активів продовжує залишатися слабкою. Негативний чистий результат в 2013 році став наслідком списань в гудвіл банківських філій в ЦСПСЄ і збитків Нуро Alpe Adria International. Коригування гудвілу, відображає насамперед, більш слабкі перспективи зростання і слабкі макроекономічні умови в ЦСПСЄ. Отже, основними ризиками залишаються: порівняно слабка продуктивність і рентабельність вітчизняного бізнесу, концентрація прибутку в невеликій кількості країн ЦСПСЄ, рівень капіталізації банків Австрії є не достатньо високим.

Проте, слід зазначити, що австрійські банки постійно зміцнюють свої позиції щодо капіталізації протягом останніх років. Зокрема, у кінці 2014 року, співвідношення капіталу 1-го рівня до сукупних активів зважених на рівень ризику склало 11,8%. Тобто, спостерігалось збільшення більш ніж на 4 % з початку фінансової кризи 2008 року. У той же час, рівень капіталізації австрійських банків як і раніше залишається нижчим, аніж у їхніх зарубіжних аналогів.

В останні роки, австрійські банки розширили свою присутність в Росії і Туреччині, в той самий час, скоротивши свою експозицію в Україні шляхом продажу дочірніх банків. Конфлікт між Україною і Росією, додав невизначеності і послабив економічні перспективи. Тим не менш, економіка ЦСПСЄ має більш високий потенціал зростання, ніж західноєвропейські країни, бо рівень ВВП на душу населення є значно нижчим.

Банківський бізнес у ЦСПСЄ є основним джерелом прибутку, незважаючи на тимчасове скорочення прибутку, діяльність дочірніх австрійських банків в ЦСПСЄ залишатися і надалі важливою, хоча отримання більш високих прибутків супроводжується і більш високими ризиками на деяких ринках. В останні роки, прибуток все більше концентрується в Чехії і Словаччині, а також у Росії та Туреччині, які є предметом більш високої волатильності, але й вищої прибутковості.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Так дійсно, зовнішній негативний вплив передавався австрійським банкам переважно через регіони ЦСПСЄ, які більше піддаються впливу фінансових кризових явищ. Проте, даний негативний вплив пом'якшили деякі особливості банківської системи Австрії. Зокрема, по-перше: традиційно тісні зв'язки австрійських банків з клієнтами; по-друге: прихильність бізнес-моделі "емітуйте і тримайте", згідно якої активи банку залишаються на його балансі, їх структурізація і перепродаж не відбувається; по-третє: низька залученість банків в операції зі структурованими продуктами; по-четверте: стратегічна орієнтація банків на роздрібний бізнес, що в кризові явища спричиняє зміни інвестиційних переваг на користь

збільшення обсягу депозитів, що відповідно стає важливим джерелом ліквідності для банківської сфери; по-п'яте, багаторівнева система організації окремих секторів банківської системи. Зокрема, присутність у секторах кооперативних та ощадних банків центральних інститутів, що надають допомогу локальним банкам відповідного сектора, підвищує стійкість банківської системи. В період кризових явищ, проблеми банків з ліквідністю вирішувалися в межах конкретного сектора, і відповідно зменшувало їх залежність від ситуації на міжбанківському ринку; по-шосте, у період кризових явищ Австрія прийняла пакет заходів щодо підтримки стабільності банківського сектора, спрямованих на забезпечення ліквідності, зміцнення капіталу банків тощо. А також, з метою забезпечення ефективності і комплексності заходів макропруденційного нагляду та грошово-кредитної політики, було створено Раду з фінансової стабільності ринку (FMSB). FMSB була створена для зміцнення співробітництва в галузі макропруденційного нагляду і сприяння стабільності фінансового ринку.

Сьогодні банківська система Австрії знаходиться в процесі відновлення і згідно стрес-тестам Національного банку Австрії, в цілому демонструє стійкість до макроекономічних шоків, хоча існує ймовірність виникнення проблем на рівні окремих кредитних організацій. Як висновок можна зазначити, що банківська система Австрії, як основа фінансової системи країни, завдяки історично сформованим особливостям (високий рівень конкуренції, багаторівнева секторальна організація) і переважним бізнес-моделям (орієнтація на роздріб, проходження стратегії "емітуйте і тримайте", тісні зв'язки з клієнтами) досить стійка до зовнішніх негативних впливів. Проте, основним джерелом ризику для стабільного функціонування системи залишається значний рівень присутності австрійських кредитних інститутів на ринках країн ЦСПСЄ, які внаслідок їх більшої рентабельності і значних перспектив розвитку сприймаються найбільшими банками Австрії настільки ж важливими напрямками бізнесу, як і операції всередині країни.

Список літератури

1. The Banker [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thebanker.com/Banker-Data/Bank-Trends/The-top-five-banks-in-Austria>.
2. Facts on Austria and Its Banks [Електронний ресурс] / Osterreichische National bank. – July 2015. – 34 p. – Режим доступу: <https://www.oenb.at>.
3. Osterreichische National bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oenb.at>.
4. Federal Banking Act (Bankwesengesetz – BWG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex1_finalcountryreport_at-3-austrian%20banking%20act_en.pdf.

References

1. The Banker. (2015). Retrieved from: <http://www.thebanker.com/Banker-Data/Bank-Trends/The-top-five-banks-in-Austria>.
2. Osterreichische Nationalbank. (2015). Facts on Austria and Its Banks. – July 2015. – 34 p.
3. Osterreichische Nationalbank. (2015). Retrieved from: <https://www.oenb.at>.
4. Federal Banking Act (Bankwesengesetz – BWG). (2009). Retrieved from: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex1_finalcountryreport_at-3-austrian%20banking%20act_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2015 р.